

# HÜKÜMET PROGRAMLARINDA MADENCİLİĞİN YERİ

Ahmet KARTALKANAT MTA Genel Müdürlüğü, Maden Etüd Dairesi, ANKARA

**Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar 49 Cumhuriyet hükümeti kurulmuştur. Hükümet programları incelendiğinde görülecektir-ki» genellikle ille 15 yıl içinde Cumhuriyetin kurulması, devrimlerin yapılması ve bu devrimlerin oturması için verilecek uğraşlarla zirai konulara oldukça geniş yer verilmiştir.**

Madencilik konusuna, ilk defa. Cumhuriyetin ilanından önce yönetimde bulunan İcra. Vekilleri Heyeti'nin programında, **değinilmiştir (14.8.1923).**

Cumhuriyet, döneminde; bazı hükümetler bir program, getmezken, bazı hükümetler programlarında madencilik konusuna değinmemiş» genel ekonomik konular arasında geçiştirmiş.» bazı hükümetler de madencilige oldukça ayrıntılı bir şekilde yer vermişlerdir., **1.11.1937** "de kurulan Celal Bayar Programı ekonomik konular ve madencilik balonundan ayrıntılı bir program, olup, daha sonra, göreve gelen hükümetlerin programlarında ise madencilik açısından farklı, yaklaşımlarda bulunulmuştur.

Madencilik alanında görülen kamu-özel sektör kavgasının yansımaları hükümet, programlarında da görmek mümkündür. Bunun en ilginç örneği 1. ve 2. Erim Hilktimeürimn programlarında bulunmaktadır.

1. Erim. Hükümetinin programında. "Linyit üretimi ve dağıtımı devlet eliyle yapılacaktır.....Buradaki gibi stratejik madenler yurt ekonomisindeki önemi ve yerine göre devleşleştirilecek ve her halde: madenlerimiz yabancı etkilerden kurtarılacaktır" sekinde yaklaşımda bulunurken, hemen ondan sonra kurulan 2. Erim Hükümetinin programında madencilikle ilgili böyle ibarelere yer verilmediğini, sadece "\_\_\_\_\_boraks ve benzeri stratejik madenler konusunda milli menfaatlere aykırı durumun düzeltilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır." demek suretiyle sorunun geçiştirildiğini gülüyoruz. (1)

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar, programlarında madencilige yer veren hükümetlerin madencilikle ilgili yaklaşımları aşağıdadır. Bir karşılaştırma yapmak amacıyla» doğal kaynaklardan madenlerimize değinen ve bu alanda neler yapabileceklerini ifade eden tiim hükümet programları buraya alınmıştır. Bunlardan ilki, **14.8.1923'te** programı okunao. Ali Fethi Bey (Okyar) hükümetidir.

## 1,1, tera Vekilleri Heyeti (14.8.1923)

İlk defa genel anlamda bir hükümet programı,, meclise sunulmuştur. Ali Fethi Okyar tarafından okunan programın madencilikle ilgili kısmında; "Madenlerimizin en mühimi ve memleketin feyyaz bir membası serveti olan Zonguldak Kömür Madenlerinde istihsali temin edecek, bir kanun teklif olunacaktır. Kömür ve diğer madenlerin fazla işletilmesi, ve harice ihracı için mevcut Maden. Nizamnamesinin tadili suretiyle ve severi saire ile azami teshilat gösterilecektir" denilmektedir.

## 1.2. Üçüncü Cumhuriyet Hükümeti (22-11.1.924)

TTBMMde Başbakan Ali Fethi Okyar tarafından okunan programın ticaret bölümünde; "Vatanın mebzul ve tabii servetlerini işleterek .iktisadiyatımızı inkişaf ettirmek cümleyi amalimizdendir" ifadesine yer verilmiştir.

## 1.3- Yedinci Cumhuriyet Hükümeti (4.5.1931)

VI. İnönü Hükümeti olarakta adlandırılan, bu hükümetin Başbakan İsmet leöno tarafından okunan programının son kısımlarında "Maden Kanunu lahiyasını Büyük Meclise takdim için hazırlıyoruz,.. Esas fikir maden işletmesine mani görülen eski usullerin ve resimlerin İslahıdır" ibareleri yer almaktadır,..

## 1...4. . Dokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti (1.11.1937)

I. Bayar Hükümetinin programı ilk defa madencilige ayrıntılı ve geniş yer-vereo Mr programdır., Celal Bayar tarafından Büyük Millet, Meclisi'nde okunan programla madencilikle ilgili kısımları aynen .aşağıdadır:

"Maden istihsali programımıza göre- seneden seneye artacak, olao situn ve 'travers ihtiyaçların daha emniyetle karşılayabilmek için elverişli bölgelerde yeniden okliptüs ormanları yetiştirmeye ve diğer bazı lüzumlu yer-

lente de ağaçlıklar vücuda getirmeye çalışacağız.<sup>11</sup>

Ekonomik, faaliyetler<sup>1</sup> kısmında, radikal bir maden politikası takip edileceğinden söz edilerek devamla.; "Şimdi şefin işaret ettiği MADEN' POLİTİKAMIZA geliyorum, Şef (Atatürk) diyor ki : "Türkiye'de DEVLET MADENCİLİĞİ milli kalkınma hareketiyle yakından alakalı mühim mevzulardan biridir.

Umumi endüstrileşme telakkimizden başka maden arama ve işletme işine her şeyden önce harici tediye vasıtalarımızı döviz gelirimizi artırabilmek için devama ve hususi bir ehemmiyet vermeye mecburuz.

Maden Tetkik ve Arama Dairesinin çalışmalarına azami inkişaf vermesini ve "bulunacak madenlerin mutabikite hesaplan yapıldıktan sonra» planlı şekilde hemen işletmeye konulmasını temin etmemiz lazımdır. Elde bulunan madenlerin en mühimleri, için üç yıllık, bir plan yapılmalıdır.

Arkadaşlar; Tetkikata ve vesaike dayanarak vardığımız kanaat, Türkiye'nin bu günün en mühim maden sanayiini tesise' imkan verecek ham maddelere ve sioai ihtiyaçlarımız için ve aynı zamanda dış ticaretimiz için mühim toprak altı. servetine malik olduğudur. Şefin, emrettiği üç senelik plan derhal yapılacak ve yine bu kürsüden emrettikleri kömür istihsalimizin iç- senelik plan devresinde en az bir misli artırılması ve Divrik'de bulunmuş olan yüksek tenörlü demir madenin Karabük planı haricinde kalacak miktarlarının ihracı işine başlanacaktır.

Türkiye'yi saha. saha. ve bir plan dahilinde aramak, vazifesiyle Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünü ve bulaçağı madenlerden rantabilite hesapları müsait alanları işletmek vazifesiyle Etibank'! teşkil buyurmuşunuz.

Bunların mesailerinin., Şefin irşat ve işareti istikametinde ilerleyiş tarzımı muhtasanan arzetmeme müsaade edeceğinizi, ümit ederim.,

Memleketimizde mevcut maden servetleri hakkında her gün bir gün evvele nazaran daha etraflı malumata malik bulunuyoruz.

Bu suretle, geçmiş olan kısa. müddet zarfında Gelemanda, bulduğumuz enternasyonal ölçüde kıymete. haiz krom madeni ile kuvarshane Bakır madeni ve ehemmiyeti herkesçe malûm olan Ereğli Kömürleri işletmesini ele aldık. Senelerden beri muattal, duran Erganideki zengin Bakır madenlerimizin tesisatını ikmal için ciddi faaliyete geçtik.

Elde edilmiş neticeler, arama, tetkik ve işletme işlerimize yepyeni hız vermemizi teşvik edecek mahiyettedir. Bu hızda verdik ve vereceğiz.,

Şef, elde: bulunan, madenlerin en mühimleri için üç yıllık bir plan işareti verdiler.,

Şüphe y ot ki kömür» Türkiye'ne çeşitli bakımlardan bu maksatla gözönüne alacağı madenlerin başındadır.

Ereğli kömür havzamızın taşkömürü istihsalinin, T,C, teessüs! tarihinden, itibaren 418.000 too. yıkanmış kömürden başlayarak 1936 senesinde 1.588.000 tona balığ olduğunu bilirsiniz..

Bu devamlı artma» bizi memnun edecek bir netice olmakla beraber memleketin günden güne artan sanayii, nakliyat ve ev mahrukatı ihtiyaçlarını önlemek ve yine dış piyasalardan, gittikçe artan talepleri karşılamak maksadıyla kömür istihsalimizi daha geniş bir mikyasta arttırmak lüzumu aşikardır,

Esasen kömür madenlerimizin devamlı istihsal, imkanlarını korumak için kömür havzamıza rasyonel istihsal, usullerinin sokulmasında bu günkü dünya tekniğinin kati icaplanndaodur.

Bunun için iptidai bir halde kalmış olan maden teçhizatımızı yenilemek, ve maden işlerimize daha mükemmel çalışma, ve yaşama şeraiti, temin etmek, onlara, madenciligi sevdirmek lazım, gelmektedir.

Programımıza göre büyük kömür amillerimizin istihsalı 1936 senesine nazaran,

1938 senesinde % 55

1939 " % 75

1940 " % 110 artmış olacaktır.

1941 "" bu artış % 120'yi bulacaktır. «

Bunun rakam halinde ifadesi 2.700.000 ton yıkanmış kömürdür.

Biz küçük amillere: de yer vereceğiz, mamafih küçük amillerin istihsalleri bu müddet içinde aynen baki kaldığı taktirde bile umumi istihsalimiz; 3,000.000' toe. yıkanmış kömüre çıkmış bulucaktır.,

Bugünkü iç ve dış piyasaların vaziyeti aynen baki kalmak şartıyla işühsalımızla mütenasip olarak artacak olan. ihracatımızın memleketimize temin edeceği fazla, döviz miktarı ise 1938 senesinde 2,5 milyon liradan başlayarak 1941 senesinde 5,5 milyon liraya yükselmiş olacaktır.

istihsalı artıracak elemanlar arasında işçi iskanı işine büyük ehemmiyet vermek istiyoruz.

Havzanın kömür tahmilatını kolaylaştırmak ve bilhassa kış mevsimindeki müşkilatın önüne geçmek için Zongöldak'a. varmış olan demiryolu haltımızı 4 km.. lik. bir kısım mühim bir istihsal merkezi, olan Kozlu'ya kadar temlit etmeyi çok. muvaffik görmekteyiz.

Kömür mevsimi münasebetiyle memleketimizin muhtelif mahallerindeki linyit, zuhuratının işletilmesine bir mukaddime teşkil etmek üzere Kütahya vilayetindeki bazı linyitleri ele almak tasavvurunda olduğumuzu arz ederim.

Kömürden soma, mevzulunuzda bakır, ikinci mühim yeri tutar.

Ergani bakırının, tesisat ve inşaatına başladığımızı arzetmiştim.

Senede 7.500 ile 10.000 ton saf balar çıkaracak, olan bu müessese gelecek sene nihayetinde istihsalata başlamış olacaktır.

Ele aldığımız ve işletmeye koyduğumuz Kuvarshane bakır madeni de bize senede 2.000 ile 2,500' ton saf bakır verecektir.

MTA Enstitüsü tarafından yapılan tetkikata göre Artvin vilayetinde Murgul bakır madeni de bu günün şartları içinde işletmeye müsait görülmüştür.

Bu madenide 8.000 ile 10.000 too saf bakır alınacak veçhile istetmeye- karar verdik.

Murgul senede 400 ile 500.000 toe ham bakır cevheri işleyeceği için-memleketimizin mühim maden merkezlerinden biri olacaktır.

Bakır madenlerimizin tesisatı ikmal edilip hepsi işletmeye geçmiş olacağı tarihte yani üç sene sonra senevi istihsalimiz 20.000 ton saf bakır bulacaktır. Bunun ihraç kıymeti bugünkü piyasalarda cari vasatı fiata nazaran senede 6.000.000 TL. dir.

•**Sf** Divriki demir yatağının bir an evvel işletilmesi lüzumunu ehemmiyette işaret buyurdular.

Divriki mıntıkasında MTA Enstitüsü tarafından keşfedilerek tetkikatı yapılan demir yatağının sathında 15.000,000 ton demir cevheri, mevcut criduğu tespit edilmiştir, Cevher' yatağının daha derinlere'kadar imtidat etmesi umulmaktadır.

isveç ve: UraTın meşhur mağnatitleri ayarında olan bu cevherin vasatı demir tenoru. % 65 raddesindedir.

Aynı mıntıkada ve Hasan Çelebf civarında jeolojik tetkik devam etmektedir. Yakım bir atide işletmeye başlanacak olan Karabük Demir-Çelik fabrikalarımızın ihtiyacı da. derpiş edilerek bu madenin sırf ihraç mak-sadıyla, şimdiden, işletmeye alınmasını programımıza ithal edeceğiz.

Senede şimdilik 500.000 ton demir cevheri. İhracı esasına, göre ayarlamayı düşündüğümüz bu madenin ihraç kıymeti senede 2 ila 2,5 milyon lira raddesinde olacaktır.

Yine bu mevzuu ile alakalı olarak size bahsedeceğim. simli kurşun ve altın istihsalatı vardır.

MTA Enstitüsü iki üç seneden beri memleketimizin muhtelif mahallerinde tesadüf edilen ehemmiyetli simli kurşun zuhuratı üzerinde tetkikat yapmaktadır.

Bu. müddet zarfında yapılan yer hafriyat, ve- ihzarat, Bulgardağ ve Keban, madenlerimizin işletmeye müsait olduğunu ispat etmiş bölünüyor.

Bu. iki madene el atıp ısı istih.sala.ta geçmek arzusundayız.

Keban, madeninde iyi evsafta, ve işletmeyi muhik kılacak miktarda simli kurşun» Bulgar dağ madeninde ise .altın, ve simli kurşun cevheri, mevcuttur.

Yapılan projelere göre bu .madenlerde lüzumu, olan tasfiye tesisatı vücuda, getirilmek, suretiyle senede 1.000.000 TL. kıymetinde Kuşun Altın ve Gümüş istihsalı kabil olacaktır,.

Yukarıda bahsolunan bütün madenlerin tam randımanla çalışmaya başladıkları zaman döviz, mem-bamıza 14.000.000 TL. lave edilmiş olacak ve memle-kette iş hacmi de bu nispet fevkinde artmış olacaktır.

işletmeye tanıtması tekairur eden. yukarıdaki maden-lerin-tesisine geçmekle beraber bununla, muvazi bir su-rette yürüyecek ve müstakbel programlar için yeni. yeni işletme mevzuları temin, edecek olan. .arama, işlerini sis-tem dahilinde- devam ettirmek istiyoruz.

Arama, hafriyatına ve ihzar ameliyatına tabi. tutul-ması, muvafık görülen daha muhtelif maden, yataklarımız mevcuttur.

Kurşutu zuhuratından Denek, Prajman, Gümüşhane gibi.

Bakır zuhuratından Espiye, İliç gibi. --

An.timi.an zuhuratından Turhal ve Göynük gibi.

Krom zuhuratından Dalaman ve Elaziz gibi,

Bu.nl.an. ve memleketin henüz meçhul bulunan diğer yeraltı servetlerini jeolojik bakımdan birer birer tetkik vazifesini üç senelik maden programı meyamında MTA Enstitüsüne •verdik; çalışacaklardır. Mesut, sürprizler temenni ederiz, "

#### 1.5. **Onb i r i n c i C u m h u r i y e t H ü k ü m e t i** (.25.1,1939)

Başbakan Refik Saydam tarafından 27., 1.1939 tarihinde okunan hükümet programında madencilige çok az yer verilmiştir. "Toprak altı. servetlerinin istismarını iktisadi kalkınma, planımızın bilhassa tediye muvazenesi bakımından hazineye kuvvet verici ehemmiyetli bir mevzu olarak telakki, etmekteyiz™ denilmiştir...

#### 1.6. **Ondördüncü Cumhuriyet Hükümeti** (8,3.1943)

II. Saraçoğlu .Hükümeti olarakta adlandırılan bu hükümet programı Mecliste Başbakan. Şükrü Saraçoğlu tarafından okunmuştu. Programın madencilikle ilgili bölümünde;; "Eski dertlerimizden biride kömürdür,,. Çünkü kömür istihsalı, artan ihtiyaçla muvazi' olarak .artmıyor... Bundan maada geçen sene iki ay kadar çalışılmadı. Bu iki sebepten memleketin, her tarafından kömür ihtiyacı tatmin edilemedi.

Kömürün en yüksek, iki istihsal, senesinden biri, 1941'dir. O sene istihsal 3.000.000 tonu biraz geçmiştir. 1942'de bu miktar arz ettiğim sebebe binaen 2,5 milyon tona düşmüştür.. Fakat yapılan gayretler neticesinde geçen senenin son. aylarındaki günlük kömür istiksali daima 8.000 tonun üstünde kalmıştır. Bundan maada içinde bulunduğumuz senenin ilk ayı içinde yapılan, istihsaf çok ümit vericidir. Belki de en. yüksek rakam bu senenin istihsalı olacaktır.

Bundan başka, bir ihtiyaç ve yardımcı tedbir olarak Garp Linyitlerinde daha esaslı, daha cezri işletme için tedbirler .alıyoruz, ve bu iş için ieabeden. parayı bütçeye koyduk.. demektedir,.

#### 1.7. **Onbeşinci Cumhuriyet Hükümeti** (5.8.1946)

Başbakan Reoşp Pfcker tarafından, TBMM'de okunan hükümet programında,,. madencilikle ilgili kısımda; Ye-raltı servetlerimizi ve su. mahsullerimizin değerlendirme konusundaki çalışmaları .arttıracacağız. Memleketin türlü bölgelerindeki kömür kaynaklarımızı işleterek mahrukat ihtiyacını karşılamaya» büyük enerji santraılan inşa programımızı biran evvel tahakkuk ettirmeğe hususi bir dikkat göstereceğiz" denmektedir,.

## 1.8. Onaltıncı Cumhuriyet Hükümeti (9.9.1947)

• Başbakan Hasan Saka tarafından 13.10.. 1947 tarihinde Tülkiye Büyük Millet Meclisinde okunan hükümet programında ; "Sn kuvvetinden ve linyitlerden elektrik enerjisi elde etmekle milli, endüstrinin en verimli şekilde üerüyebieceğine inanıyoruz. Bu suretle» hem. maliyet fiyatlarını indirmek kabil olacak» hemde geniş ölçüde yakıt ve bilhassa ulaştırma tasarrufu elde edilecektir. Bu işi önemle takip edeceğiz.,

İstihsalı .artana bahsinde: madenlimizin milli servet, ve ihracat bakımından çok. ehemmiyetli mevkiini gözönünde bulundurarak en modern şekilde •makineleşmiş rasyonel bir işletmeye kavuşmasını ön plana alacağız.

Bu sahada memleketin istikbalde büyük bir servet kaynağı olmaya namzet kömür havzamızı en başta düşünmekteyiz., İstihsal seviyesini çok. yakın bir zamanda yükseltmek kararında olduğumuz havzanın, bu gayeye erişmesi için bütün lüzumlu vasıtalarla teçhiz edilmesine çalışmak kararındayız." ifadelerine yer verilmiştir.

## 1.9. • Onsekizinci Cumhuriyet Hükümeti (16.1.1949)

Hükümet programı Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından IBMNTde okunmuştur, "Devlet sermayesi ile girişilen teşebbüslerde- mali imkanlarımızın müsadesi nispetinde başta kömür havzası olmak üzere» madenlerimizi modem, teknik vasıtalarla mücehhez, rasyonel çalışır ve istikrarlı bir döviz kaynağı teşkil eder hale getirmek için planlı .olmak kararındayız. Yurdumuzun yakıt ihtiyacını mümkün olduğu kadar linyit kömürleri ile karşılayarak maden kömürlerimizi önemü istihsal faaliyetlerinin hain. maddesi ve döviz kaynağı olarak kıymetlendirmek amacunuzdadır" şeklindeki ifadeler Günaltay hükümetinin madencilikle ilgili görüşlerim yansıtır.

## 1.10, YirmiDci " Cumhuriyet hükümeti (9.3.1951) '

30.3.1951 tarihinde Başbakan Adnan Menderes tarafından okunan II. Menderes Hükümeti'Mn programında» madencilğe değişik, yerlerde kısa olarak değinilmiştir.,,

Genel olarak, "Hükümetimizin başlıca gayelerinden biride» sanayi» MADEN ve su mahsülleri gibi istihsal, sobelerini azami verime kavuştunnaktır<sup>11</sup> denilmektedir.

Programın bir diğer yerinde "yakıt ve petrol işlerimizin de yeni hükümetin müspet bir neticeye bağlayacağı mevzular arasında yer alacağım bilhassa tebarüz ettirmek isteriz<sup>11</sup> denilmektedir.

## 1.11. Yirmibirinci Cumhuriyet Hükümeti (14.5.1954)

24.5.1954 tarihinde Başbakan Adnan Menderes •tarafından, TBMM de okunan HL Menderes hükümetinin

programında.; kalkınma için yerli, ve yabancı sermaye ve kredilere olan. ihtiyaçlar belirtilmiş ve "Yabancı sermayeyi teşvik kanonu ile petrolerimizin işletilmesi mevzuundaki tedbirlerimizde gayrete kararlıyız" ifadelerinden, sonra, devamla "Memleketin sanayileşmesinde» zengin tabii kaynaklarımızın ve petrolerimizin bir<sup>1</sup> an. önce işletmeye açılmasında ve milletimizin, hizmetine arzında yabancı sermaye ve teknik, bil.gi.nie. teşriki me-saisine •verdiğimiz ehemmiyet, her' türlü menfi neşriyat, ve propagandalara rağmen, milletimizin tam. tasvibine mazhar olmuş boiunm.aktad.iir.<sup>11</sup> görüşlerine yer verilmiştir.

Aynı programda yabancı sennayenin önemi üzerinde durulmuş ve sonunda; "Bu vadideki faaliyetlerimiz: ve yabana sermayenin memleketimize almasını temin hususundaki gayfeüerimize hızla devam edeceği" ifade edilmiştir.

## İ.12, Yirmiüçüncü Cumhuriyet Hükümeti (1.11.1957)

V. Menderes hükümeti olarakta adlandırılan 23. Cumhuriyet Hükümetinin, 4., 12.1957 tarihinde Başbakan Adnan Menderes tarafından okunan programında» iktisadi devlet teşebbüsleri ile özel teşebbüse verilen imkanlardan genel olarak bahsedilmekte» özellikle; "Kömürden, krom ve petrole kadar yeraltı servetlerimizin modem, metotlarla .aranması, istihracı, kıymetlendirilmesi, velhasır rasyonel usullerle: istismarı, için maddi, ve hukuki tedbirler' alınmıştır"<sup>11</sup> denilmiştir.

## 1.13. Yirmialtıncı Cumhuriyet Hükümeti (20.11.1961)

27.11.1961 tarihinde okunan 8. İnönü Hükümetinin Sanayii ile ilgili bölümünde; "yeraltı servetlerimizin kıymeaendirilme&inde hususi bir dikkatle çalışacağız,

Enerji kaynaklarımızdan azami ölçüde ve en verimli •fırzda faydalanmayı mümkün kılacak teknik, ve idari tedbirler alınacaktır"<sup>11</sup> ibareleri yer almaktadır.,

## 1 • 14. Yirmiye d inci Cumhuriyet Hâkime ti (27.6.1962) .. " \* .

TBMM'de Başbakan ismet İnönü tarafından 2,7.1962 tarihinde okunan programda; "Yüksek meclise sunulmuş oiari Kalkınma ve Yatırım Bankalan tasänsimn kanunlaşması, sanayi, maden,, turizm ve ulaştırma sektörlerinde, özel teşebbüse yatırım ve işletme sermayesi finansmanını tatminkar ve gerekli şartlar ile sağlayacaktır.," ifadesini kullanmıştır.

Programın başka, bir yerinde de; "Yeraltı servetlerimizin aranıp bulunması ve işletilmesi"<sup>11</sup> hususunda kolaylık ve sürat temin etmek üzere., Maden Kanununda lüzumlu tadillerin yapılması için hazırlanan tasarı., yüksek meclis'e kısa zamanda sunulacaktır..Bir taraftan da Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü daha. geniş ve ve-

rimli faaliyet gösterebilecek şekilde tevzi ve ıslah, edilecektir." şeklinde: görüş, belirtilmektedir.

### **1.15. Yirmidokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti (23.2.1965)**

26.2.1965 tarihinde Başbakan Suat Hayri Ürgüplü tarafından okunan programda, madencilikle ilgili olarak şu görüşlere yer verilmiştir. "Memleketimizin, yeraltı ve yerüstü, kaymaklarının korunması ve rasyonel şekilde işletilmesi başlıca hedefimizdir. Bu gayeye ulaşmak için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının en kısa zamanda organize edilmesini lüzumlu batmaktayız.

Çalışmalarımızı, maden, rezervlerimizin üstün kapasite ile dünya piyasasında yer alabilmesini sağlamak yolunda, teksif edeceğiz."<sup>11</sup>

### **1.16. Otuzuncu. Cumhuriyet Hükümeti (27.10.1955)**

Genel anlamda madencilige genişçe 'değinen I Demirel hükümetinin 3.11,1965 'tarihinde okunan programında, madencilikle: ilgili şu görüşlere yer verilmiştir

"Memleketimizin yer yer, değişik formasyonlar dolayısıyla birçok, maden bölgelerini ve çok çeşitli madenleri ihtiva etmektedir. Maden rezervi bakımından, geniş imkanlarımız mevcuttur.

Madencilüğimizin inkişafı her şeyden önce mevzuatın mükemmelliği ve tatbikatın, pürüzsüzlüğüne bağlıdır,. Maden ihtilafları madencilüğimizin gelişmesinde son derece menfi rol oynamaktadır,.. Aynı zamanda teknik bilgi noksanı» finansman kıyafetsizliği ve nakliye zorlukları da\* büyük engel teşkil etmektedir. Bu sebeple, maden, mevzuatımızı ve tatbikatını asrımızın, hukuk» iktisat, işletmecilik» ticaret ve sanayi anlayışına, uygun hale getirmek şarttır. Bunun için, yeni, maden kanunu böyle bir anlayış içinde en kısa zamanda huzurunuzla getirilecektir.

Yeni kanunla maden kaynaklarımızın kısa zamanda ve verimli bir şekilde işletilebilmesi için; maden sahasında sürat; emniyet, ve: serbest rekabet sağlanarak» devamlılık,, çeşitli yardım ve kolaylıklar temin edilecek, ve: ilgililere her türlü bilgi hazırlanacaktır.,

Dünya konjonktürü yakından takip edilerek bu şartlara süratle intibak edilmesi için maden haklarının verilme şekillerinde değişiklikler yapılacak ve teşkilat bana gıfte ıslah edilecektir.

Hanı cevher yerine» mamul veya yan mamul cevher ihracı imkanları hazırlanarak ve gerekli tedbirler alınacaktır.

İç ulaştırmada, malzeme ve makina, tedarikinde sürat, kolaylık ve ucuzluk teinin edilecektir.

Uzun vadeli ve: düşük faizli maden kredisi meselesi, bütün yönleriyle ele alınıp, kısa zamanda halledilebilecektir, Bu maksatla bir Maden Bankası kurulacaktır.

Maden rezervlerimizin tespiti için, gerekli betin yatırımlar gerçekleştirilecek ve lüzumlu geniş teşkilat süratle kurulacaktır.,

Kömür meselesi özellikle ele alınarak» kötü

işletmecilik, önlenecek,, yetersiz, küçük işletmeler' yerine, yüksek randımanlı, ve kapasiteli modern işletmeler ikame edilecektir.

Linyit konusu, çeşitli yönleriyle incelenip,, yatakların işletilmesi ve istihsalin kullanılmasında yeni esaslar ve teknikler getirilecektir.,

Çeşitli bakımlardan büyük zararlara sebep olan, odun ve tezek gibi yakıtların yerine kömür ve petrol artıkları gibi» ticari yakıtların ikame edilebilmesi için, yakıt cinsinden kolların şekillerine, kolların cihazından fiyat durumuna kadar' meseleyi etraflı bir şekilde ele alan» uzun vadeli bir program yapılacaktır. Büyük şehirlerimizin dumansız yakıt ihtiyacı üzerinde önemle durulacaktır."<sup>11</sup>

### **1.17. Otuzbirinci Cumhuriyet Hükümeti**

7.11.1969 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel tarafından okunan, II. Demirel hükümetinin programında, madencilikle ilgili, olarak; "Memleketimizin .zengin, maden kaynaklarının aranıp bulunması ve memleketimizin Mr an. önce istifadesine arzı hususuna önem vermektir., Madenlerimizin iyi işletilmesi ve daha da çok, istihsal yapılmasının memleketin ihtiyacının karşılanması ve ihracının geliştirilmesi yönünden değeri büyüktür.,, Yapılacak ihracatın cevher şeklinde değil, mamul, veya yarı mamul maden şeklinde olması için sarfedilen gayretlere hız, verilecektir., Bakır, alüminyum.» boraks ve demir madenlerinin, istihsalini arttırmak için kurulmakta olan tesislere yenileri ilave edilecektir.,

Madencilüğimizin inkişafı için lüzumlu olan mevzuat değişikliğinin bir an önce uygulama'sahasına konulmasına çalışılacaktır. Memleket, madencilüğünün inkişafını önleyen, çeşitli engeller ve ihtilaflar ortadan, kaldırılacak, uygulamada açıklık ve kolaylık sağlanacaktır.

Madenlerimizin arama ve işletme haklarının, iktisabında kamu sektörü ile özel sektör .arasında hukuk eşitliği prensibi muhafaza edilecektir.,

Ekonomik kalkınmamızda, dış ticaret dengesinin sağlanmasında-beylik yeri. olan. madenlerimizi, hem devlet .temde özel sektör eliyle veya hüsumu hıhınde: karma teşebbüsler kurarak işletmeyi, milli ekonomimiz bakımından faydalı ve zaruri görmekteyiz... Maden, sahasında» ekonomimize katkıda bulunacak her teşebbüs» yardım ve teşvik görecektir.. Bu maksatla, kamu kesimi-özel kesime gereken teknik yardımda bulunacaktır. Maden işletmeciliğinin ihtiyacı olan makina, malzeme ve teçhizatın ithalinde kolaylık sağlanacaktır. Maden ihracı çeşitli teşvik tedbirleri ile desteklenecektir.

Maden araştırmalarında ve maden istihsalinde endüstrimizin ihtiyaçları ve dış piyasalarda değeri bulunan madenlere ..öncelik verilecektir. Bu arada endüstrileşmemizin en. önemli temel malını teşkil eden demir» kömür, bakır, alüminyum ve dış piyasalarda, değeri bulunan civa maden cevherlerinin bulunması ve işletilmesine ağırlık verilecektir... Ayrıca tarımımızın ihtiyacı bulunan gübreyi karşılamakla lüzumlu bir unsur

plan fosfat taşı araştırılması üzerinde durulacaktır.

Isınma konusunda alışılmış, fakat kullanılması çeşitli zararları doğuran yakıtlar yerine, başla linyit olmak üzere diğer ticari yakıtların kullanılması ve bunların halkımıza ucuz fiyatla intikali sağlanacaktır. Halkımızın ısınma ihtiyacını, inalı imkanları ile mütenasip bir fiyatla yurdun her' yerinde karşılamak, yakıt, politikamızı.0. esasını teşkil, eder.""

### 1.18. OtazHdnd Cumhuriyet Hükümeti

Süleyman. Demirel'in 9.3.1970 tarihinde TBMM'de okuduğu programda; "Madenlerimizin ve petrol, yataklarımızın aranması rasyonel bir şekilde işletilmesi ve bu kaynakları değerlendirici endüstrilerin kurulup geliştirilmesi, ekonomi politikamızın uygulanmasında dikkat ve önemle üzerinde duracağımız hususlar arasında yer almaktadır." denmektedir

Aynı programlı doğunun kalkındırılması başlığı altında; "Bölgenin tabii-kaynakları geliştirmek suretiyle: yeni iş imkanları yaratılacaktır... Bu arada maden» toprak; ve su kaynaklarının ve ormanların geliştirilmesine özel önem verilecektir." ifadesine yer verilmiştir.

### 1.19., Otuztçttncfi Cumhuriyet Hükümeti

Başbakan Nihat Erim tarafından 2.4.1971 tarihinde TBMM'de okunan I. Erim hükümetinin programında madencilige: kamu sektöründen yana tavır' alınarak, yaklaşılmıştır. Madencilikle ilgili olarak; "Yakıt kullanılmasında ulusal çıkarlarımıza en uygun plan ve program hazırlanacaktır,

Linyit, üretimi ve 'dağıtımı devlet, eliyle yapılacaktır. Devlet kuruluşları tarafından meşgul, olenamiyacak kadar küçük linyit yataklarının devlet eliyle yapılacak işletme projelerine göre madenci teşebbüsleri eliyle işletilmesi sağlanacaktır.

Maden aramaları bugünkü dağınık ve kontrolsüz düzenden kurtarılacak, MTA ihtisas kuruluşları faalinetirecek, aramalar daha etkili kılınacaktır.

Boraks gibi stratejik madenler yırt ekonomisindeki önemine ve yerine göre devletleştirilecek ve her halde madenlerimiz yabancı etkilerinden kurtarılacaktır (Anayasa madde. 130),,

Maden ihracı, devlet ve kamu kuruluşlarınca kontrol edilecektir,

Maden Dairesi hızla yeniden örgütlenecek, maden işlerini etkili biçimde kontrol eden bir örgüt haline getirilecektir.

Ham cevherden, çok. yan işlenmiş veya tam işlenmiş maden ürünleri ihracatını sağlayacak tedbirler alınacaktır. Madencilik "yatırımlarının artması, hızlanması" ve kontrolü içio gerekli tedbirler sağlanacaktır" denilmektedir.

### 1.20. Otuzdördüncü Cumhuriyet Hükümeti

Başbakan Nihat Erim, 16.12.1971 tarihinde

TBMM'de okuduğu II. Erim Hükümetinin programında; I. Erim Hükümeti programından farklı olarak şu yaklaşımda bulunmuştur ;

"Yüdümüzün enerji politikası,, öncelikle- öz kaynaklanmıza-dayandırılacaktır.

Petrol Kanununun millî menfaatlere aykırı hükümleri süratle değiştirilecek» ihtiyacımız olan petrolün millî petrol kuruluşumuz tarafından yurt içinde sağlanması temel hedef teşkil edecektir. Uygulamada. görülen, millî menfaatlere ayları .aksaklıklar düzeltilerek, akaryakıt ana. depolarının devletimizin her türlü ihtiyacını emniyetle karşılayabilecek durum, ve kuruluşa. kavuşması sağlanacak., boraks ve benzeri stratejik madenler konusunda millî menfaatlere aykırı dununun düzeltilmesi için. gerekli çalışmalar' yapılacaktır.

Tabii servet ve kaynaklarımızın Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu ilkesini koyan Anayasamız hükmü ışığı altında Maden arama, işlerimiz yeniden düzenlenecek., maden, işleri ile ilgili kuruluşumuz bu işleri etkili bir şekilde kontrol edecek duruma getirilecek, maden, ihracatı Devlet ve kamu kuruluşlarınca denetlenecek ve ihracatın ham. cevhere kıyasla, 'tam veya. yan işlenmiş iniler şeklinde olmasına, çalışılacaktır.'" ifadelerini kullanmaktadır.

### 1.21«, Otozbeşinci Cumhuriyet Hükümeti (22.5.1972)

Başbakan Ferit Melen tarafından 29.5.1972 tarihinde TBMM'de, 30.5:1972 tarihinde de Cumhuriyet Senatusunda ok.on.an hükümet programının petrol ve Maden Reformu başlıklı,kısımında, madenlerle ilgili .görüşler şöyledir.

"....., Halkımızın ısınması için gerekli yakıtın, zamanında, yeterli oranda, ve uygun fiyatla karşılanması için. fasa ve uzoo vadeli tedbirler alınacaktır. Bu amaçla görevli kamu kuruluşumuzun üretiminin artırılması ve bütün yurt sathına yayılabilmesi için çalışmalar yapılarak dağılım düzenlenecektir. Bu maksatla yüce Meclise sevk edilen tasandan, da öngörüldüğü gibi yırt ekonomisine uygun biçimde işletilmeyen bazı linyit yataklarının kamu kuruluşları eliyle işletilmesi sağlanacaktır.

Yeraltı kaynaklarımızın millî, ihtiyaç ve menfaatlerimiz-uygun ilkeler doğrultusunda değerlendirilmesini sağlamak\* amacıyla hazırlanan yeni Maden Kanunu tasarısı yüce Meclise sunulmuştur. Boraks ve benzeri stratejik madenler konusunda, millî menfaatlere aykırı durumun düzeltilmesi bu tasarının, kamulaştırılmasından beklediğimiz başlıca amaçlarımızdan birisidir.

Ayrıca bu tasarı ile maden arama işlerimizin, yeniden düzenlenmesi, maden işleriyle görevli kuruluşumuzun be. işleri etkili, bir şekilde kontrol edecek duruma, getirilmesi» madeo ihracatının devlet ve kamu kuruluşlarınca denetlenmesi ve ihracatın ham cevher yerine tam. ve yan işlenmiş ürünler halinde olmasına gayret edilmesi ve rezervlerimizin tahribinin önlenmesi gibi ilkeler öngörülmüştür.

Yurdumuzun enerji ve doğal kaynaklarının değerlendirilmesinde milli ihtiyaç- ve menfaatlerimize uygun bir politika izlenecektir. Bu amaçla enerji konusu öncelikle mili toynaklara dayandırılacak uzun vadeli ve tutarlı bir planla yönetilecektir.

Enerji yatırımları halkımızın ve endüstrimizin taleplerini ' gecikmesiz karşılayabilecek düzeye ulaşılacaktır.

### **1.22. Otn.zyedI.Eci Cumhuriyet HBkttmeti (26.1.1974)**

Bülent Ecevit'in Başbakan olarak, görev aldığı be hükümetin 1.2.1974 tarihinde TBMM'de Başbakan tarafından okunan hükümet programında yeraltı kaynaklarıyla ilgili kısımları şöyledir :

"\_\_\_\_\_elektrik enerjisi üretimi esas itibariyle hidrolik ve kömürle işleyen, termik saotrallere dayandırılacaktır\_\_\_\_\_... Asli enerji kaynaklarının ve bu kaynaklardan enerji üreten makina ve teçhizatın azami ölçüde yerli imkanlardan temini içir, aramadan işletmeye 'kadar bütün faaliyetler kökle tedbirler alınmak suretiyle tozlandırılacak ve etkili hale getirilecektir.

Yeraltı kaynaklarımızın işletilmesinin Devletçe tanzimi sağlanacak bu arada stratejik nitelik taşıyan bor mineralleri hukuk kuralları çerçevesinde devletleştirilecektir.

Madenlerimizin, cevher veya yarı mamul, yerine işlenmiş imal edilmiş olarak ihracı için gerekli, tedbirler uygulanacaktır.

Maden., petrol ve öteki tabii kaynaklarımızın be arada özellikle demir» fosfat, bakır, kurşun-çinko, uranyum ve benzeri temel madenlerimizin potansiyelinin biran •• önce ve güvenilir' şeklinde tespiti ve değerlendirilmesi için arama çalışmalarına daha. büyük kaynaklar ayrılacak ve bu gibi hizmetleri gören kamu kuruluşları yeniden düzenlenecektir.

### **1.23. Otuzsekizinci Cumhuriyet Hikimeti (17.11.1974)**

Başbakan. Sadi İrmak tarafından. 24.11.1974 tarihinde TBMM'de okunan hükümet programında petrol ve elektrik konusu işlendikten, sonra, doğal kaynaklarla ilgili olarak; "Doğal ..kaynaklarımızın; ilkemizin kalkınması ve milletimizin refahı amaçlarına uygun olarak, değerlendirilmesi hükümetimizin temel, ilkesi olacaktır.

Madenlerimizin en yüksek katma, değer ve milli hasıla verecek biçimde ihracı sağlanacak., madenlerin üretiminden ihracına kadar uzanan, etkin bir kontrol mekanizması ilgili bakanlıkların işbirliği ile gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.,

Petrolde fiyat artışları ile birlikte hızlanan hammadde fiyat artışları gözönünde tutularak, madenlerimizin ii.raci.da dünya fiyatlarındaki fiyat dalgalanmalarını yakından izleyerek, **-bir** satış politikası gerçekleştirilecektir.,'' demektedir.,

### **1.24. Otuzdokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti (31.3.1975)**

IV.. Demire! Hükümeti olarakta isimlendirilen bu hükümetin programı, 1A1975 tarihinde TBMM'de Süleyman Demire! tarafından okunmuştur. Programda enerji ve petrol konusu işlendikten, sonra madenlerle ilgili olarak; "Önemli maden rezervlerimizin biran önce güvenilir bir şekilde tespitine, değerlendirilmesine ve maden ihracatının mimken olduğu kadar mamul şekilde yapılmasına önem verilecektir.

Üzerinde Türkiye'nin hakkı, bulunan deniz yatağındaki ve; deniz yatağı altındaki tabii kaynakların, aranması, bunlara, salıp çıkılması ve işletilmesi için. gerekli tedbirler alınacaktır.

Çeşitli enerji ve yakacak kaynaklarının fiyat politikası ve bunlar üzerinde vergileme, üretim, ve tüketim arasında dinamik ve geliştirici bir denge kurulacak şekilde tespit, edilecektir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, bu politikayı uygulamada gerekli yetkilerle donatılacak.ur." denmektedir.

### **1.25. Kırkinci Cumhuriyet Hükümeti (21.6.1977)**

28.6. 1977 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit tarafından hem TBMM'de, hemde Cumhuriyet Senatusunda okunan, hükümet programında enerji konusunu, doğal kaynaklarla ilgili bölüm izlemiştir.

"Yeraltı kaynakları bakımından Türkiye'nin geniş olanakları bulunmakla birlikte bu elemanlar' şimdiye kadar yeterince değerlendirilmemiştir. Yer yer özel sektör eliyle yapılan, değerlendirmeler de çok yetersiz düzeyde kalmaktadır ve kaynak israfına yer açmaktadır.

Hükümetimiz yeraltı kaynaklarının bütün yurtda süratle ve ulusal yarara en uygun biçimde değerlendirilmesine büyük önem verecektir. Böylelikle tümüyle Türkiye'nin özellikle bazı geri kalmış yörelerimizin gelişmesine hız katılmış olacaktır.

Madenlerin öncelikle ulusal sanayimizde değerlendirilmesi ve işlenmiş olarak ihracı için gerekli yatırımlar hızla yapılacaktır.. O yoldan döviz gelirimiz .artacağı gibi ülkemizde yeni çalışma alanları da çoğalmış olacaktır.

Özellikle taşkömürü» linyit, petrol, demir» fosfat,» toz ve benzeri maddelerin üretiminin artırılması için gereken çabalar gösterilecektir.

Yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesinde Türkiye'nin ulusal teknolojik ve sinai olanakları, ve teknik hizmetleri geliştirilecektir... Yeraltı kaynaklarının aranıp saptanmasıyla, ve işletilip' pazarlanmasıyla ilgili kamu kuruluşlarının verimli işbirliği ve etkin çalışması sağlanacaktır."

### **1.26. Kırkbirinci Cumhuriyet Hükümeti (21-7.1977)**

27.7.1977 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel tarafından TBMM ve aynı gün Cumhuriyet Senatusunda

okunan V. Demirel hükümetinin programında petrol konusu irdelendikten sonra» doğal kaynaklarla ilgili, olarak; • • .."Maden rezervlerimizin en iyi şekilde değerlendirilmesi tedbirlerini alacağız.

Hükümetimiz; ilk hamlede, elektrik enerjisi üretimini 20 milyar KW/S'ye, 35 milyar KW/S çıkaracaktır. Hedef 100 milyar KW/S'dir.

Demir-çelik üretimini 3 milyon tondan, 10 milyon tona çıkaracaktır, hedef 30 milyon tondur...

Çimento üretimini 15 milyon tondan 25 milyon tona çıkaracaktır, hedef 50 milyon tondur.

Gübre üretimini, 2 milyon tondan 10 milyon tona çıkaracaktır, hedef 20 milyon tondur." görüşlerine yer verilmiştir,

### 1.27. Kırkikiinci Cumhuriyet Hükümeti (5.1.1978)

Başbakan Bülent Ecevit tarafından, okunan hükümet programının yeraltı kaynakları ile ilgili kısmı, birkaç değişiklik ile hemen hemen II. Ecevit Hükümeti programını aynısıdır,

"Yeraltı kaynakları bakımından Türkiye'nin geniş olanakları bulunmakla birlikte» bu olanaklar- şimdiye kadar yeterince değerlendirilmemiştir. Yer yer özel kesim, eliyle yapılan değerlendirmeler de çok yetersiz, düzeyde: kalmaktadır ve kaymak israfına yol açmaktadır. Hükümetimiz» yeraltı kaynaklarının bütün yurtdışı ulusal yararlarına en uygun biçimde değerlendirilmesine büyük önem verecektir.

Enerji ve sanayideki atılımlar doğrultusunda hammadde girdilerinin büyük ölçüde ülke doğal kaynaklarından **verimli** ve güvenilir bir şekilde sağlanabilmesi için öncelikle önemli, linyit yatakları ile demir cevheri ve bor tozları kamu kuruluşları ile işletilecektir.

Madenlerimizin ulusal sanayimizde değerlendirilmesi ve işlenmiş olarak ihracı için gerekli, yatırımlar' kısa sürede gerçekleştirilecektir. O yoldan döviz gelirimiz artacağı gibi» ülkemizde yeni çalışma alanlarında açılmış olacaktır.

Özellikle petrol, taşkömürü, linyit, demir, fosfat, tuz ve benzeri maddelerin üretimini artırılması için gereken çabalar ve son zamanlarda beliren toz sıkıntısının en kısa zamanda giderilmesi için yatırımlar genişletilerek hızlandırılacaktır. Bu gibi doğal kaynaklarımız gereğince değerlendirilirken ulusumuzun kendi sınırları içinde ve teknik gelişmelerini göz önünde tutularak değerlendirilmeye özen gösterilecektir.....

Maden yasası yeraltı kaynaklarımızı Anayasanın 130. maddesine uygun, bir anlayışla ulusal yararlar doğrultusunda, değerlendirme olanağı sağlanacak biçimde gerçekleştirilecektir.

Temel madenlerimizin ve tüm doğal kaynaklarımızın bir an önce ve güvenilir şekilde sağlanması ve değerlendirilmesi için arama çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayrılmaktadır.

Enerji, üreten makina ve donatımın geniş ölçüde: yerli olanaklarla sağlanması için köklü önlemler alınacaktır." (2)

### 1.28. Kırküçüncü Cumhuriyet Hükümeti (12.11.1979)

19 Kasım 1979 günü Başbakan Süleyman Demirel tarafından Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi'nde okunan hükümet programında madencilik için sadece "bir cümle ile değinilmiştir. Adı geçen cümle "Madenlerin en ileri ölçüde işletilmesi sağlanacaktır." şeklindedir. (3)

### 1.29. Kırkdördüncü Cumhuriyet Hükümeti (21.9.1981)

Başbakan Bülent Ulusu tarafından 27 Eylül 1980 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi'ne okunan hükümet programında enerji konusu ve kömürün zamanında sağlanması ve ulaşımı işlendikten sonra; "Yurdumuzda geniş linyit kömürü kaynaklarının bulunması» petrol tüketiminin önemli bir alternatifini, teşkil **etmektedir**. Gerek -petrol,, gerekse kömür rezervlerimizin araştırılması» işletilmesi ve yurt hizmetine arz edilmesi için kamu kuruluşlarının ve özel kesimin teşebbüs ve yatırım gücünden olduğu kadar gerektiğinde yurtdışı imkanlarından da ülkemiz menfaatlerine en uygun şekilde yararlanılacaktır.

Sanayi, ulaştırma ve yakacak ihtiyaçtan açısından temel sorun olduğu idraki içinde petrol, ve kömürün zamanında sağlanması ve ihtiyaç yerlerine ulaştırılmasına azami dikkat, ve emek sarfedilecektir." ifadelerine yer verilmiştir.

### 1\*30. Kırkbeşinci Cumhuriyet Hükümeti (13.12.1983)-

19 Aralık. 1983 günü Başbakan Turgut Özal tarafından TBMM'de okunan, hükümet programında yeni bir maden yasasının gerekliliğine değinilmiştir. Programda; "Madencilik, Sanayi sektörü, hasılatımızda % 10, **GSMH'da** % 2, ihtiyacımızda % 5 civarında paya sahiptir.

Arama işletme ve metalürji sanayi bakımından,, ülkemiz madencilik için tam anlamıyla kamu sektörü, **halkındır**. Maden, iletiminin Gayrisafi Milli Hasıla. %e ihracatımız içinde çok düşük bir payı olması yanında, gerçek, potansiyelin tespiti yönünden aramaların yeterli seviyede olduğunu, işletmelerin verimli çalıştığını ifade etmek de mümkün değildir. Bu genel, tespitlerin ışığında, madencilikte bugüne kadar' takip edilen politikanın yetersiz olduğu, konuya, yaklaşımda, ve uygulamada değişiklikler yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Hedefimiz, bazı madenlerde yurtiçi ihtiyacının emniyetli,, yeterli, ve ekonomik seviyede: karşılanması ile birlikte, özellikle maden ihracatının süratle bugünkü seviyenin üstüne: çıkmasını, sağlamaktır.

Sayın, üyeler;

Unutmamak, gerekirken yeraltı tabii zenginlikleri ancak milletimizin istifadesine sunulduğu taktirde bir değer' taşıyor. Aynı derecede önemli, bir husus ise maden



kaynaklanıı zamanında değerlendirilmesinin konunun esasını teşkil etmesidir. Bunun başlıca iki sebebi vardır; Birincisi teknolojik gelişmeler sonucu daha önce kullanılan bazı maden ve malzemelerin yenileriyle ikame edilebilmesi, ikincisi ise dũnyanın başka yerlerinde yeni rezervlerin bulunması halinde rakiplerin çoğalmasıdır.

ihracata dõnik madencilik, yatırımları büyük ölçũde sermaye ileri teknoloji ve güçlü dış pazarlama gerektirmektedir. Bu üç unsurun projenin, özelliğine göre kamu sektörü, özel sektör ve dış yatırımların iştirakiyle ortaklıklar kurulmasını faydalı buluyoruz.

Yerli ve yabancı yatırımların uzun vadede güvenli bir yatırım ortamına kavuşabilmeleri için tedbirlerin alınması şarttır. 6309 sayılı Maden Kanunu'nun tadil edilerek madeo arama ve işletmesini kolaylaştıracak bir yapıya kavuşturulmasını» Devletçe işletilecek madenlerin gözden geçirilmesini zorunlu görüyoruz.

Maden üretimini ve ihracatını en yüksek seviyeye çıkarmaya, maden ve petrol, arama ve işletmesinde yerli-yabancı her çeşit imkandan en iyi şekilde faydalanmaya kararlıyız." demektedir. (4)

### 1.31» Kırkaltıncı Cumhuriyet Hükümeti (21.12.1987)

Başbakan Turgut ÖZAL tarafından 25 Aralık 1987 tarihinde TBMM'de okunan II. Özal Hükümetinin, programında, madencilie verilen, yer oldukça kısadır.. Programda ; "Madencilik; Sanayi sektörü içinde % 7,5, GSMN'da % 2,3 ve ihracatımızda % 3 civarında paya sahiptir.

ihracata dönük madencilik, yatırımları büyük ölçũde sermaye, ileri teknoloji ve güçlü dış pazarlama gerektirmektedir. Bu iç unsurun makul ve gerçekçi bir şekilde bir araya getirilmesi için projenin özelliğine göre kamu sektörü, özel sektör ve dış yatırımların, iştirakiyle ortaklıklar kurulmasını faydalı buluyoruz

Yerli, ve yabancı yatartımlann uzun vadede görevli bir yatırım ortamına, kavuşabilmeleri için gerekli, tedbirler alınmış, Maden kanunundan değişiklikler yapılmıştır.

Maden, üretimini, ve ihracatını en yüksek, seviyeye çıkarmaya,, maden ve petrol arama ve işletmesinde yerli-yabancı, her çeşit imkandan en iyi şekilde faydalanmaya devam etmekle, kararlıyız." (5) demektedir.

### 1.32. Kırkyedinci Cumhuriyet Hükümeti (10.11.1989)

Başbakan Yıldırım Akbulut tarafından 10 Kasım 1989 TBMM'de okunan li.ikiim.et programında (6) "Bütün milletin istifadesine açık olabilecek, orman, su, MADEN» Enerji gibi Tabii Kaynaklar milletin, varlığı olarak düşünũlmelidir.

Bahis konusu kaynaklar, geliştirme ve işletme hakları devletin koyacağı esaslar içinde: ferdece, fertlerin, bir arada kuracakları teşebbüslere bırakılmalıdır." demektedir'

### 1.33. Kırksekizinci Cumhuriyet Hükümeti

30.6.1991 günü TBMM'de Başbakan A. Mesut Yılmaz tarafından okunan hükümet programında maden» cilikle ilgili olarak Anavatan hükümetlerinin madencilie yaklaşımının devamı niteliğinde bir program, getirmiştir., Programda "Anavatan Partisi Hükümetlerinin bu güne kadar maden ve madencilik konularına verdiği önem malumunuzdur. Ülkemizin maden potansiyelinin, hızla ortaya çıkarılmasını,, madencilik sektörünün modern ve etkin, bir yapıya kavuşturularak potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi, işletilmesini, ve pazarlanmasını sağlamak amacıyla An a vatan Partisi Hükümetlerinin almış oldukları tedbirleri ve teşvikleri. daha 'da geliştirmek hedefimiz olmaktadır. Özel Sektör bu sahada daha da teşvik edilecektir. Devletleştirilmış bulunan madenlerin iadesi veya özelleştirilmesi sağlanacaktır" (7) 'demektedir.

### 1.34. Kırkdokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti

Başbakan Süleyman Demirci tarafından 25 Kasım 1991 tarihinde TBMM'de Qkooan koalisyon, hükümeti programında madencilikle ilgili olarak "Madencilik Sektöründe en önemli husus, madenlerin, verimli, etken, ve rezervleri koruyan bir biçimde çıkarılmasıdır

Düşük tenörlü madenlerimizin üretme-antmazenghüētinne işlemleri ile ilgili yatırımlar desteklenecektir»

Özellikle üstün teknoloji yatırımların sektöre çekilebilmesi amacıyla yabancı sermaye teşvik edilecektir." demektedir. (8)

### SONUÇ

Hükümet, programları dikkatle incelendiğinde görülecektir ki; Çõęu programda madencilik alanında yasal değişiklik yapılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Daha Cumhuriyetin ilanından önce görevdeki İcra Vekilleri Heyetfnin ".....Mevcut. Maden Nizamnamesinin tadili suretiyle,....." yeni düzenlemelerin yapılacağı ifadesi ile başlayan değişiklik istekleri, daha sonraları, göreve başlayan birçok hükümet, programında da bazen aynı yönde, bazen de farklı biçimlerde yer almıştır.

Hükümetler madencilik, alanında, yasal, değişiklikler yapılmasını gerekli, gördükleri ve bu değişiklikler için. tasanlar hazırladıkları halde, bu tasanlar bazı nedenlerden, dolayı yasallaşmamıştır.

Cumhuriyefdonemi boyunca madencilikle ilgili değişik tarihlerde beş maden, yasası yürürlüğe konmuştur. Bu da. madencilik mevzuatında bir istikrarsızlığın olduğunun en belirgin kanıtıdır.

Tüm bunlar, devletin, madencilik alanında belirgin., kalıcı bir- politikasının olmadığının göstergeleridir...

Tüketildiğinde yerine yenisinin konulabileceği ormanlar' konusunda devletin ötedenberi işlediği belirgin bir- politikası vardır., Bu politika gereği ormanlar deyle-

**tin** laiktim ve tasarrufu altında olup, özel mülkiyet konusu olamamaktadırlar.., Diğer yandan, ülkemizin gelişmesinde ve ilerlemesinde anahtar konumunda olan, tüketildiğinde yerine yenisinin konulamıyacağı, yani "Yenilenebilir" olanağı bulunmayan madenler konusunda devletin» tim. hükümetlerce uygulanan bir "devlet politikası" bulunmamaktadır. Nihayet, hükümetlerin siyasi görüşleri doğrultusunda değişik uygulamalar yapmaları da bu politikasızlığın bir sonucudur.

#### KAYNAKÇA

Bilgin» C, Atalet» **Türkiye'de ve Dünyada madencilik**» Ankara : Baylan Basımevi 1972» S 51.-74  
Dağlı, Nuran ve Aktörk Belma, **Hükümetler** ve Programları 1920-1960 Cilt, I.  
Dağlı, Nuran ve Aktörk Belma, **Hükümetler** ve Programları **1960-1980**» Cilt II,  
Dağlı, Nuran ve Aktörk Belma, **Hükümetler** ve Programları **1980 - 1987**, Cilt III.  
Türkiye **Cumhuriyeti** Hükümetleri Ankara : Başbakanlık. D ve M Daire Başkanlığı Yayını No : 11» Cilt II» 1978.  
**Hükümet** Programı,,. Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1979.  
Aea.va.tan Partisi Programı,» Seçim. **Beyanname**» **Hükümet** Programı, Ankara, Tisa Matbaası» 1987 s. 1.86,

**Hükümet** Programı,,. Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1987, S 41-42.

T.C **Resmi** Gazete, 16.11.1989-Sayı : 20344, S., 12  
T.C Resmi Gazete, 6.7-1991-Sayı : 20 921, S 19

- 1) Ahmet Can Bilgin» Türkiye'de: ve Dünyada. Madencilik, (Ankara : Baylan Basımevi 1972). S. 51-74
- 2) "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri, (Ankara, Başbakanlık o ve M Daire Başkanlığı Yayın No : II, 1978 Cilt 11
- 3) Hükümet Programı, (Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1979)S 23
- 4) Anavatan Partisi Programı,, Seçim Beyanname» Hükümet Programı, (Ankara, Tisa Matbaası.) S, 186
- 5) Hükümet Programı, (Ankara,, Başbakanlık Basımevi, 1987) S. 41-42,,
- 6) T.C Resmi Gazete, 16 Kasım 1989-Sayı : 20344» S. 12
- 7) T.C. Resmi Gazete 6 Temmuz 1991 Sayı : 20921» S 19
- 8) Başbakanlık Basımevi, Ankara-1991, S 32